

Vasko Simoniti

GOVOR OB POČASTITVI DNEVA REFORMACIJE V LJUBLJANI 2005

Spoštovani,

kulturniki naši reformaciji težko pripisujemo kaj drugega kot pozitivne lastnosti, posebej še ob dnevu, kakršen je danes. Najprej je z versko reformo zasejala v naš svet nekatera miselna ali filozofska jedra renesanse, iz katerih je sama izhajala, in najbrž niso usahnila z odpravo reforme, ampak so se vsaj tu in tam ohranila kot seme bodočega spraševanja o človeku in njegovem okolju. Konkretno pa nam je prinesla slovenščino, povzdignjeno v knjižni jezik, prvo slovensko knjigo, tiskarno, stanovsko šolo itd. in predvsem s knjigo oziroma knjigami odprla vstop v prostor, ki nam dotlej ni bil dostopen. Še več, dala nam je tudi ljudi, kakršnih dotlej nismo poznali: osebnosti, brez katerih ljudstvo ne more imeti svoje zgodovine. Če so Slovenci dotlej poznali ljudsko umetnost in v njej nemara kakšnega junaka, pa – razen tega ali onega imena plemenskega vodje – niso imeli ne svojega voditelja ne karizmatičnega človeka preteklosti. Odslej so bili tu ustvarjalni posamezniki, ki so vodili in spodbujali naš razvoj, dobili smo nastavke tiste kulturne javnosti, ki predpostavljajo in vzdržujejo zavest skupnosti.

V tem smislu je reformacija na Slovenskem naš začetek, zato ni čudno, da nas vedno znova privlači; veliko stvari nas še danes pozitivno preseneča in daje zgled, saj se zdi, da je v svojem razvoju ostala neomadeževana – morda zato, ker njene potrebe še niso bile zadovoljene do te mere, da bi postala represivna, kot se je pozneje zgodilo marsikje drugod. Tam je seveda prinesla dosti novega in pozitivnega, a ni odpravljala avtoritarnosti in trde oblasti, nasprotno, potem ko se je utrdila, je prevzemala geste in poteze, ki se nato v teku stoletij niso veliko razlikovale od tistih, ki jih je spočetka zavračala. Danes bi

v zvezi s tem bilo moč naštetih nemalo primerov. Reformacije s protestantizmom kot oblastno ideologijo potemtakem ni mogoče idealizirati. Kdor torej protestantizem oblači samo v lepe barve, ga ponareja – ali počne to s sumljivimi nameni.

Toda vse to je vendarle videti nekako zunaj naše zgodbe o reformaciji. Ta na Slovenskem razen na severovzhodu iz znanih razlogov sicer ni mogla obstati in se razvijati do današnjih dni, toda v času le nekaj desetletij je kljub vsemu ustvarila izjemno veliko tistega, kar nas je konstituiralo kot narod. V njej je prvič v naši zgodovini prišlo do svojevrstne kulturne prebuje, čeprav je bil prvotni motiv zanjo religiozen. (A ta vidik bo gotovo tema drugih razmišljanj.) Toda posledice so bile daljnosežnega pomena prav za kulturo: pripravljena so bila tla domači ustvarjalnosti. Tu mi ni treba posebej navajati Trubarjevih del, Dalmatinovega prevoda *Biblije*, Bohoričeve slovnice in drugih – in čeprav je bilo veliko teh del kmalu prepovedanih, je bila zlasti Dalmatinova *Biblija* za tisto, čemur danes rečemo jezikovna politika, v bodočih stoletjih obvezujoča. Po mnenju nekaterih je postala tudi temelj naše književnosti.

A o tem ne bi širše govoril. Z današnjega vidika se mi zdi posebno zanimivo nekaj drugega: med drugim na primer, s kakšno vnemo so se protestanti lotili pisanja v slovenskem jeziku. Če globlje pomislimo, lahko rečemo, da je v tem bilo tudi nekaj, kar bi označil za kulturni upor zoper tedanjo slovensko mizerijo, popolno anonimnost in neznosno potlačenost ljudstva, ki pod tujim gospodarjem niti ni imelo svojega imena. Tega upora si drugače ni mogoče razlagati kot z izjemno ljubeznijo do ljudstva, ki je bilo potrebno pomoči, in zato človek ne sprašuje za ceno svojega angažmaja. Mislim, da v slovenski zgodovini ljubezen te vrste ni ravno pogosta. Pri posameznikih jo je sicer srečati večkrat, a manjkrat pri gibanjih in skupinah. Pa vendar: najbrž bi jo slabih 300 let kasneje našli pri Prešernovem krogu, ki se je s podobno vztrajnostjo boril proti filistrom in potem s Prešernom dosegel visoko umetnost, in še slabih 200 let po Prešernu pri slovenskih patriotih, ki so se nesebično borili za svoj narod in državo.

In danes?

Nedvomno podobno erotično silovitost pri posameznikih srečamo tudi danes. Toda pri marsikom je uplahnila, pri celi plasti neke

slovenske populacije kot da se je docela izčrpala. Vzemimo spet jezik; s kakšno dosledno skrbjo in strastno ljubeznijo so slovenščino pisali protestanti! Danes se lahko vprašamo, ali sta slovenska država in njeno prebivalstvo v tem hipu pripravljena na tak trud, pripravljena spoznavati, priznavati in razvijati bogastvo trubarjevske-prešernovskega jezikovnega izročila kot vrednoto v novem stoletju. Žal ni malo pojavov, ob katerih je odgovor na to vprašanje negotov: če v Ljubljani že težko najdemo gostinski lokal s slovenskim imenom, če slovenski podjetniki zahtevajo nove in nove izjeme od zakonske določbe, da mora biti firma v slovenščini, itd., itd., potem je jasno, da smo pri tej točki daleč od naših protestantskih predhodnikov.

Seveda pa moram povedati, da problem s slovenščino v javnosti danes ni enostaven. Ne gre vsega pripisati bodisi indolenci, zaničevanju slovenščine ali celo sovražnosti do nje pri delu podjetnikov. Vprašanje obstoja jezikov malih narodov – in ve se, da celo veliko večjih, kot je slovenski – je svetovni problem, posebej pa problem v Evropski uniji. Znotraj nje bo največ odvisno od nas samih, kako bomo svoj jezik znali zavarovati, in to tako, da se ne bomo izolirali od sveta. Ostati bomo morali odprti, tujim vplivom pa se upreti z lastno ustvarjalnostjo, ki pa brez stika s tujo vrhunsko ustvarjalnostjo ne bo presegla lokalnega okolja. K tej odprtosti nas zavezujejo naš zgodovinski začetek v času reformacije, a tudi tisti, ki so pred nami spoznali človeško in duhovno globino ter pomen naših protestantov. Mit o njih nam je v tem primeru lahko spodbuda.